

Historie setkávání zahraničních Čechů

Stanislav Brouček

Etnologický ústav AV ČR

Předmluva

Svůj příspěvek představuji na Power pointu tak, jak odezněl na této konferenci. Doufám, že prezentovaná podoba referátu ukáže na mimořádné aktivity a mimořádnou vůli zahraničních Čechů hledat těsné vztahy se zemí jejich původu, to znamená také v současné době s Českou republikou.

Během přednesu mého referátu došlo pro mne a pro mnohé přítomné k nepochopitelné reakci ze strany pana Jaromíra Šlápoty, současného předsedy Československého ústavu zahraničního, který náhle vstal, aniž byl moderátorem vyzván, vzrušeně prohlásil (před uběhnutím limitu na referát), abych ukončil své vystoupení a nechal prostor někomu jinému. Tato příhoda je sice nepříjemná, ale zůstala by mnou zcela nekomentována, kdyby nešlo o mé dlouhodobé nedorozumění s tímto člověkem. Navíc toto nedorozumění se nezdá být jen mou soukromou záležitostí. Využívám tuto příležitost říci svou zkušenost, která se právě odrazila i do Šlápota hysterického vystoupení na této konferenci.

Pan Šlápota je znám tím, že se vlivem svých politických kontaktů nechal v roce 1992 zvolit předsedou Československého ústavu zahraničního. Od té doby vládne touto organizací dodnes a dodnes za politické podpory některých podivných politických kruhů, včetně finanční podpory od senátora Ivo Valenty, kterého označuje česká žurnalistika za krále českého hazardu.

To by nebylo nic divného. V této zemi je dosti politických entit, které jsou oficiálními a které je možné zároveň nazvat minimálně podivnými a pro jiné lidi neakceptovatelnými. Já jako občan tohoto státu a badatel v tématu zahraničních Čechů mám však právo s těmito podivnými politickými kruhy nespolupracovat.

V případě pana Šlápoty a jeho politického zákulisí Československého ústavu zahraničního jsem svou neochotu a nechuť s ním spolupracovat dal jemu a jeho spolupracovníku panu Josefu Kolínskému, bývalému řediteli jeho kanceláře, několikrát najevo během posledních dvaceti let, a to navzdory lákavým nabídkám jejich podpory mým výzkumům. Při svém „náboru“ do řad jeho instituce se pan Šlápota však dopustil několika přehmatů, především pomluvy některých lidí velmi aktivně činných ve prospěch zahraničních Čechů. Varoval mne například svou pomluvou před spoluprací se senátorem Tomášem Grulichem, tehdy již předsedou Stálé komise pro zahraniční Čechy žijící v zahraničí. Přitom Grulich si po té vydobyl v krajanském světě takové důvěry, jako málokterý jiný současný politik.

Vím, že můj postřeh o projevech jednoho člověka a jeho podivného politického pozadí je v zrcadle jiných problémů naprostou drobností, ale snad někomu pomůže lépe se orientovat v tomto tématu a odolá blábolení některých lidí, kteří jako seniorskou libůstku povídají a povídají. Povídají třeba o svém strachu z globalizace, jak to předvedl pan Šlápota na této konferenci, přitom neřekl to podstatné, že jedním z výrazných rysů globalizace je spojení byznysu a politiky, čehož jsou pan Šlápota a jeho ČÚZ zářným příkladem...

V evropském zahraníčí

K prvním sjezdům došlo v německy mluvících zemích:

-6. června 1870 v Lipsku

-1871 v Berlíně; -1872 v Drážďanech; -1873
v Lipsku

-21. srpna 1881 v Berlíně;

-7. července 1883 v Curychu

-22. května 1893 v Lipsku.

V Praze

K nejvýznamnějším sjezdům došlo v Praze

- -30. červen 1891 při příležitosti Jubilejní výstavy v Praze
- -11. srpna 1895 při příležitosti Národopisné výstavy československé
- -4/5. srpna 1906 s úmyslem zbudovat středisko zahraničních spolků, most mezi krajany a domovem
- -14/16. září 1919 soc. dem. akce, pořadatel Sdružení československých spolků zahraničních
- -12. červenec 1927 v rámci II. Dělnické olympiády
- -1/3. července 1932 První sjezd zahraničních Čechů a Slováků, v době všesokolského sletu, pořadatel ČÚZ
- -4. července 1938 Druhý sjezd uspořádaný při sokolském sletu pod heslem Krajané mostem mezi Československem a cizinou, pořadatel ČÚZ

Po II. světové válce do 1989

- -krajanské sjezdování na půdě Československa omezeno
- -občas pořádal setkání Československý ústav zahraniční s účastí krajanů ze socialistických zemí a s vybranými krajany především z Francie, Belgie a Rakouska,
- -mimo Československo: proběhlo nepřeborné množství konferencí, sjezdů a porad
- -sjezdovaly exilové organizace s tématy od pomoci československým uprchlíkům po Únoru 1948 (třeba v Americkém fondu pro československé uprchlíky) až po vrcholné organizace (jako třeba Rady svobodného Československa) aj.

Po Sametové revoluci

- Periodizace (3 témata):
- -(1990-1996): Téma exil a domov: pokusy o sblížení
- -(1997-2006): Téma hledání jednotné krajanské obce
- -(2007-2018): Téma diaspory: hledání vztahu českého státu:
 - a) k lidem hlásím se k českému jazyku a kultuře,
 - b) k českým občanům v zahraničí,
 - c) hledání organizační struktury vztahu ČR a diaspora

Téma exil a domov: pokusy o sblížení (1990-1996)

- *-konference: Exil a domov, odchody a návraty*
10/11. prosince 1992 v Praze v Černínském paláci
- *-pořadatel: Heinrich-Böll Stiftung, ve spolupráci s Československým dokumentačním střediskem nezávislé literatury v Scheinfeldu-Schwarzenbergu, Ústavem pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, Ústavem mezinárodních vztahů a redakcí časopisu Listy.*

Exil a domov, odchody a návraty

- *-účastníci:* Jiřina Šiklová, Petr Pithart, Jiří Pelikán, Martin M. Šimečka, Antonín Měšťan, Frederick Barad, Zdeněk Mlynář, Martin Palouš, Vilém Prečan, Jaroslav Šabata, Helena Berthelon, Jiří Valenta, Karel Hrubý, Štěpán Benda, Antonín Liehm, Václav Slavík, Josef Plocek, Karel Kosík, Karel Bartošek, Josef Škvorecký, Rita Klímová, Jiří Kosta, Karel Jezdinský, Marie Rút Křížková, Adolf Müller, Erazim Kohák, Ivan Sviták, Karel Trinkewitz, Miroslava Filipová, Zdeněk Hejzlar, Eva Vichrová, Jiří Sláma, Václav Žák, Zuzana Szatmáry, Milan Horáček, František Janouch, Libuše Šihánová, Miroslav Kusý, Zdeněk Jičínský.

Exil a domov, odchody a návraty

- ***záměry a představy, skutečnost:***
- -exil není v nové situaci vítán
- -charakteristický projev P. Pitharta o nezájmu české politiky o exil
- -interpretována Havlova zkušenost: prezident upustil od záměru vybudovat ze zástupců krajanských komunit svůj poradní sbor
- -J. Pelikán řekl: téma exilu je tabu, exil je stigma
- -konferencí procházelo podivení, že o spojení disent-exil mlčeli lidé, kteří poznali, co exil pro domácí společnost znamenal
- -přesto zbývalo přesvědčení, že sice existují dvě entity: exil a česká domácí společnost, ale je to jeden celek, ovšem: to platí jen pro exil
- -1996 Jiří Pelikán reagoval v Listech: *exil skončil* a žádný jeho druhý život po návratu domů už neexistuje

Nadace Heinricha Bölla

EXILA DOMOV

ODCHODY A NÁVRATY

Záznam konference

10. - 11. prosince 1992 v Praze

LISTY

MIMORÁDNÉ VYDÁNÍ

Téma hledání jednotné krajské obce (1997-2006)

- -1996 Oldřich Černý: nápad uskutečnit setkání 1998 s názvem Týden zahraničních Čechů; konání: od pondělí 29. června do soboty 4. července 1998
- *úkoly*: jako vzor použita 1. Republika: Vystěhovalecký zákon 1922, Meziministerská komise pro vystěhovalectví a kolonizaci, ČÚZ
- téma sympozia (3 sekce), S. Brouček: **I. Odchod za hranice, II. Adaptace v novém prostředí, III. Komunikace s domovem**
- -následovala konference (2 panely), K.Kánský: **Významní čeští podnikatelé v zahraničí a Čeští ekonomové v zahraničí** (Baťa, Vyhnálek aj. Kruliš-Randa, Švejnar aj.);
- -závěrečná konference, I. Dubovický: **Přítomnost a budoucnost českých komunit v zahraničí**
- -**výsledky**: 500 účastníků; diskuse o praktických stránkách spolupráce; potřeba institucionalizace této spolupráce

Týden zahraničních Čechů

ČEŠI ZA HRANICEMI
NA PŘELOMU 20. A 21. STOLETÍ

Symposium
o českém vystěhovalectví,
exulantství a vztazích
zahraničních Čechů
k domovu

Karel Hrubý
Stanislav Brouček
editoři

Týden zahraničních Čechů

VÝZNAMNÍ ČEŠTÍ PODNIKATELÉ
V ZAHRANIČÍ
ČEŠTÍ EKONOMOVÉ V ZAHRANIČÍ

sborník konference
středa 1. července 1998

Karel Kánský
editor

2000: Konference zahraničních Čechů

- 1/5. října 2000 jako součást akce Praha Evropské město kultury roku 2000
- -O. Černý, předseda Mezinárodního koordinačního výboru University Karlovy
- -další podílníci na organizaci Parlament, MZV ČR
- -téma sympozia (S. Brouček) *Emigrace a exil jako způsob života*,
- -2 části: V první: sociálně psychologické aspekty života v cizím prostředí, druhá část: odraz života české emigrace v literatuře,
- -spolupráce: Karel Hrubý z Basileje, Antonín Měšťan, Mirek Kabela

2000: Konference zahraničních Čechů

- Veškeré rokování do rezolucí (O. Černý, I. Dubovický a další):
- č. 1 a č. 2 K rozvoji vztahů a spolupráce mezi zahraničními Čechy a ČR
- č. 3 K prostředkům a formám vytváření vztahů vzájemného porozumění, spolupráce a rozvoji společných aktivit
- č. 4 K humanitním a sociálním otázkám a zdravotní péči
- č. 5 K péči o české kulturní dědictví
- č. 6 K formám a možnostem kulturní spolupráce krajských spolků s vládními a nevládními institucemi v ČR
- č. 7 K televiznímu a rozhlasovému vysílání pro kraje
- č. 8 K obecným otázkám vzdělávání a výchovy
- č. 9 Ke konkrétním otázkám školství a vzdělávání

Konference zahraničních Čechů

EMIGRACE A EXIL
JAKO ZPŮSOB ŽIVOTA

II. Symposium
O českém vystěhovalectví,
exulantství a vztazích
zahraničních Čechů
k domovu

Stanislav Brouček
Karel Hrubý
Antonín Měšťan
editoři

2003: třetí velké setkání krajanů v Praze

- 28. září až 4. října
- -návrat k původnímu pojmenování z roku 1998:
Týden zahraničních Čechů
- -O. Černý vsadil na přímou spolupráci s MZV
- Mezi důvody: I. Dubovický se vrátil z USA a nahradil Karla Kánského,
- -další osoby příznivé k akci: Cyril Svoboda, Vladimír Špidla, Petr Mareš
- Setkání dvě části: symposium „*Exil sám o sobě*“ a *jednání v odborných sekcích*

2003: třetí velké setkání krajanů v Praze

- -symposium „*Exil sám o sobě*“ -ale nejen exil, jednalo se o autentickou zpověď jednotlivých zahraničních Čechů usedlých kdekoli na světě -
-v rámci projektu, na němž pracovali kromě mne: Antonín Měšťan, Jiří Gruntorád a z exilových spisovatelů třeba Jaroslav Vejvoda nebo Lubomír Martínek a další

2003: třetí velké setkání krajanů v Praze

- jednání v odborných sekcích se věnovalo:
- -občansko-právnímu postavení krajanů v ČR
- -volebnímu právu
- -restitučním právům
- -problematice veteránů z druhé světové války
- -ekonomickým a obchodním záležitostem
- -repatriací
- -péčí o kulturní dědictví příslušníků českého etnika v zahraničí
- -vzdělávání a výchově
- **ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ Parlamentu a Vládě ČR**

Týden zahraničních Čechů

EXIL SÁM O SOBĚ

III. setkání nad českým
vystěhovalectvím,
exulantstvím a vztahy
zahraničních Čechů
k domovu

Stanislav Brouček
Olřich Černý
Ivan Dubovický
Editoři

Etnologický ústav AV ČR
Praha 2006

2006: Rozloučení s Karlovou universitou

- -17/22. září 2006, 4. Velké setkání a 3. Týden zahraničních Čechů
- -prezentace institucí ČR *pečujících* o krajany:
- Stálá komise Senátu PČR pro krajany žijící v zahraničí, Radio Praha, Odbor kulturních a krajanských vztahů MZV ČR
- -prezentace institucí a společností přátel *zabývajících* se Čechy v zahraničí: Národní archiv Praha, Československý ústav zahraniční, Československá obec legionářská aj.
- -široce koncipovaný podnik doplňovaly: výstavy, prezentace krajanských spolků aj.

2006: Rozloučení s Karlovou universitou

- -symposium „Média a zahraniční Češi“
- -pracovní jednání v rámci regionálních sekcí: Balkán, východní Evropa, obě Ameriky atd.
- -témata předchozích rezolucí
- -objektivní důvody a příčiny, které brání a naopak podporují přiblížení vztahů krajané a domov
- -bez sborníku
- -po konferenci předal O. Černý žezlo M. Krupičkovi, jako generálnímu tajemníku
- -do čela se postavila bývalá krasobruslařka Ája Vrzáňová

Následné konference v útlejším provedení

- -2008: Krajané a exil 1948 a 1968
- -2010: Krajané a kultura
- -2012: Krajané a problém generací
- -2014: Krajané a čeština
- -2016: Krajané o problém identity
- -2018: Krajané a globalizace

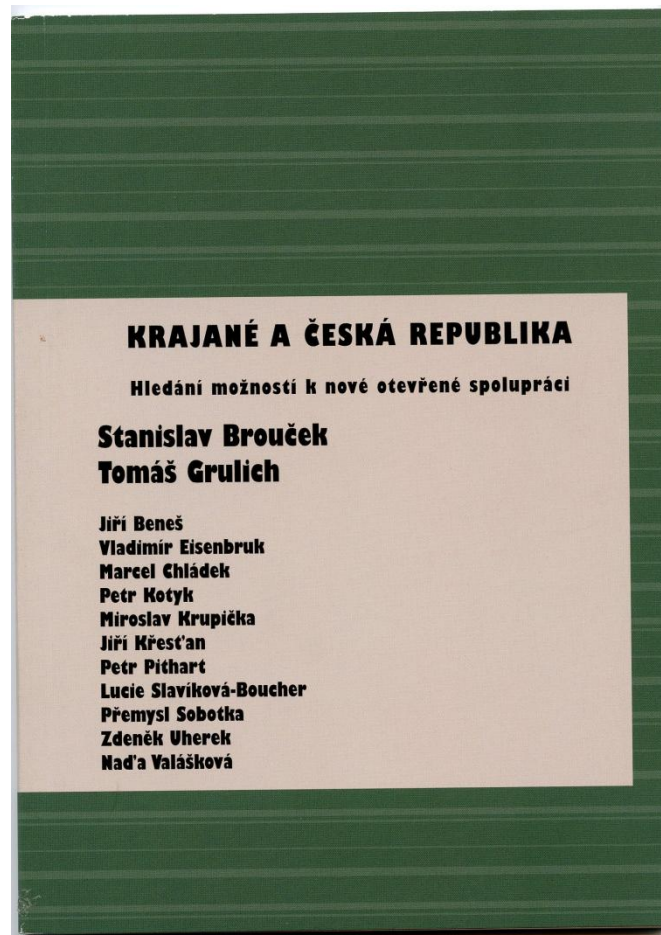
Druhá organizační kolej v Senátu (2007-2018): Téma diaspory

- hlavním posláním bylo vrátit se k původní myšlence prvních setkání
- to představovalo hledat institucinalizaci vztahu ČR a krajané

2009: Krajané a Česká republika:

- konference v Senátu 2009: **Krajané a Česká republika: hledání možností k nové otevřené spolupráci**
- Z jednání vzešlo doporučení:
- -vytvořit pracovní skupinu při Stále komisi pro krajaný žijící v zahraničí během podzimu 2009 -úkol: analýza politické scény v České republice s ohledem na vůli:
- -k vytvoření **organizačního centra:**
- -zmocněnec vlády pro zahraniční Čechy
- -zmocněnec vlády pro migrace
- Pracovní skupina nezačala svoji činnost.

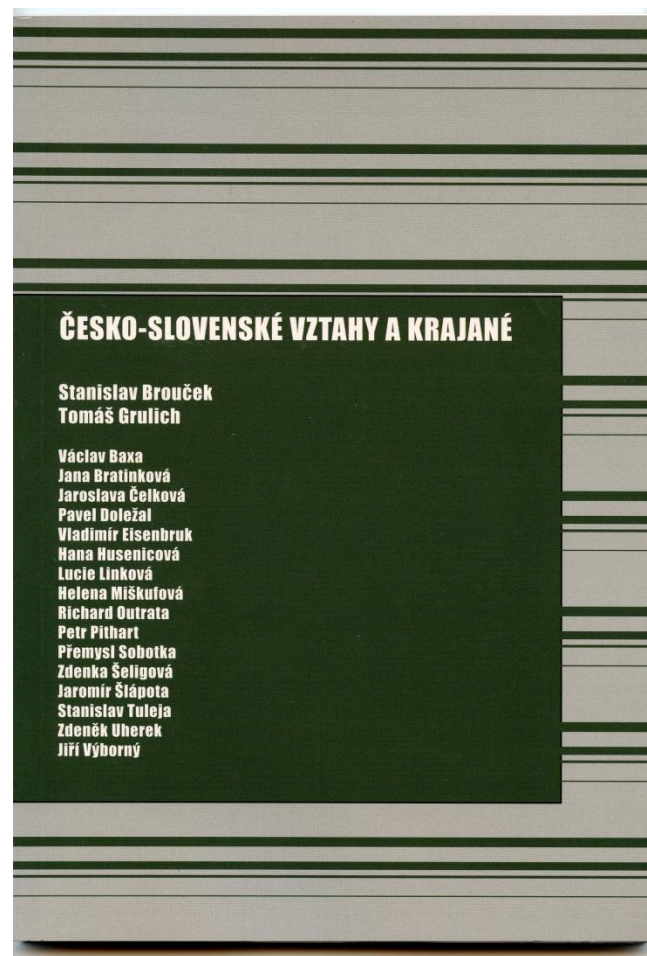
2009: Krajané a Česká republika:

2010: Česko-slovenské vztahy a krajané

- Dvě části:
- -první: historické souvislosti česko-slovenských vztahů
- -druhá: současné poznatky o komunitních, právních, kulturních nebo školských potřebách současných českých organizací na Slovensku

2010: Česko-slovenské vztahy a krajané

2010: Češi – národ bez hranic

- Seminář Češi – národ bez hranic
- -z podnětu krajanů Bohemian Hall v Astorii
- -všichni s češtinou jakožto mateřskou řečí, socializováni v českém prostředí jsou příslušníky českého národa, bez ohledu na to, kde právě žijí (pronesl hlavní svolavatel semináře Pavel Vančura)
- -seminář znamenal konfrontaci s teorií ethnicity (etnikum-národ)
- -závěr: dva principy jsou rozhodující (nebo významné)
- 1. vůle zahraničních Čechů přináležet k národu (a to i bez občanství),
- 2. politické rozhodnutí představitelů národní moci ve státě respektovat vůli zahraničních Čechů
- -odborný vědecký poznatek plní funkci prezentace dat nikoli rozhodčího.
- -k tomu se zatím vláda či Parlament nevyjádřily

ČEŠI – NÁROD BEZ HRANIC

Stanislav Brouček
(ed.)

Vyběr textů a diskuse ze semináře k problematice
národního vědomí Čechů žijících v zahraničí

Pořadatel semináře:
Bohemian Citizens' Benevolent Society of Astoria, Inc.

Vydavatel publikace:
Etnologický ústav AV ČR, v. v. i.
Praha 2011

2011: Migrace a česká společnost

- 3/4. října 2011 Stálá komise senátu pro krajaný žijící v zahraničí
- -krajanství součást migrací = oboustranný proces odchodu a příchodu z ČR
- -poprvé zástupci pěti ministerstev (MZV, MŠMT, MPO, MV a MPSV) a úřadu vlády
- -předseda Stálé komise Senátu pro krajaný žijící v zahraničí, Tomáš Grulich, provedl sondy o postojích u premiéra + ministerstva

2011: Migrace a česká společnost

- resorty dostaly tři otázky:
- -popis resortní kompetence s ohledem na problematiku migrací (krajanství) (cíle, pracovní týmy, aktuální problémy).
- -zkušenosti se spoluprací s jinými resorty (nedostatky nebo přednosti takové spolupráce)
- -názor na vytvoření koordinačního mezirezortního centra pro migrace (jako byla v době 1. ČSR Meziministerská komise pro vystěhovalectví a kolonizaci)
- Výsledek:
- -zástupci rezortů oznámili, že jsou *spokojeni* se současným stavem, *nepotřebují* žádnou koordinaci, domluví se k řešení konkrétních problémů ad hoc

2011: Migrace a česká společnost

2013: Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika

- 30. září a 1. října 2013 Stálá komise senátu pro krajanů žijících v zahraničí, Etnologický ústav AV ČR a Mezinárodní organizace pro migraci
- Účastníci:
- -odborná veřejnost, -ministerstva, -oslovení zahraniční Češi, -přizvaní odborníci ze zahraničí.
- Témata:
- -*Podmínky návratového režimu* (legislativní rámec+politické řešení)
- -*Postoje migrantů k prospěšnosti jejich návratů*
- - *Program informační sítě k návratové politice vlády ČR*
- Závěry:
- - vytvoření *Informační sítě k návratové politice vlády ČR*
- - zopakovaný návrh o následném zřízení meziresortního orgánu pro migraci při Úřadu vlády ČR

NOVÁ EMIGRACE Z ČESKÉ REPUBLIKY PO ROCE 1989 A NÁVRATOVÁ POLITIKA

(Náhled na problematiku v kontextu vývoje světových migrací:
vznik moderních diaspor a transnacionálních společností)

*Stanislav Brouček a Tomáš Grulich
(eds.)*

Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., ve spolupráci se Senátem PČR
a Mezinárodní organizací pro migraci
Praha 2014

Kulaté stoly a další konference

- poslední dva kulaté stoly: 30. května 2017 a 14. listopadu 2017 „ Spolupráce mezi politiky, akademickými pracovníky a zástupci krajanů“
- *poslání*: zhodnotit 3 desetiletí **Zájmu ČR o diasporu**
- v současné době se v diaspoře vydělují dva světy:
- -původní krajanské komunity, ať už historicky vznikly jakkoli
- -diasporální migrace, neustálé přelévání mladé pracovní síly a nemigrující už z důvodů sociální, politické nebo ekonomické nouze

SHRNUTÍ

- -Vláda ČR po senátní iniciativě schválila 19. 4. 2017 *ustavení Meziresortní komise pro Čechy žijící v zahraničí* jako koordinačního orgánu
- -je to jistě po dlouhé době první politické rozhodnutí
- Vzbuzuje další otázky:
- -bude stačit pouze **koordinace** k řešení tak složitého a komplexního tématu?
- -bude to pouze záležet na odbornosti a vůli delegovaných ministerských úředníků?
- -bude následovat další politické rozhodnutí stanovující poměr ČR k diaspoře?
- -to znamená prohlášení oficiálního dokumentu, jaké místo zaujímá diaspora v rámci občanské společnosti a rámci politického systému ČR, viz např. Ústava Slovenské republiky.

Prezentované teze budou součástí této publikace

